

Fakultní základní škola Praha 9
Horní Počernice, Chodovická 2250

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Školní rok 2021/2022

Mgr. Tomáš Vodička

OBSAH

1	ÚVOD.....	4
2	ZÁKLADNÍ DOKUMENTY	4
3	CÍL PROGRAMU	4
4	ODPOVĚDNOST ZA PLNĚNÍ PROGRAMU	4
5	ŠIKANA.....	5
5.1	CHARAKTERISTIKA ŠIKANY	5
5.2	PODOBY ŠIKANY	5
5.2.1	Přímá šikana	5
5.2.2	Nepřímá šikana	5
5.2.3	Šikana v online prostředí - Kyberšikana.....	6
5.2.4	Šikana versus škádlení, agrese.....	6
6	SPOLEČNÝ POSTUP PŘI ŘEŠENÍ ŠIKANOVÁNÍ.....	8
6.1	POSTUP	8
6.1.1	Prvotní informace	8
6.1.2	Zápis prvotní informace.....	8
6.1.3	Šikana vs. škádlení	9
6.1.4	3D pohled	9
6.1.5	Odhad stádia	10
6.1.6	Řešení šikany	11
6.1.7	Vyhodnocení šikany	12
6.1.8	Výchovná opatření.....	13
6.1.9	Návazná práce se třídou.....	14
7	ZMAPOVÁNÍ SITUACE.....	15
7.1	SOCIÁLNÍ CHARAKTERISTIKA ŠKOLY	15
7.2	INFORMACE OD PEDAGOGŮ	15
7.3	INFORMACE OD ŽÁKŮ	15
7.4	INFORMACE OD RODIČŮ	15
8	MOTIVOVÁNÍ PEDAGOGŮ PRO ZMĚNU.....	16
9	SPOLEČNÉ VZDĚLÁVÁNÍ A SUPRVIZE VŠECH PEDAGOGŮ.....	16
10	UŽŠÍ REALIZAČNÍ TÝM	16
11	PRIMÁRNÍ PREVENCE V TŘÍDNÍCH HODINÁCH.....	16
12	PRIMÁRNÍ PREVENCE VE VÝUCE.....	17
13	PRIMÁRNÍ PREVENCE VE ŠKOLNÍCH I MIMOŠKOLNÍCH PROGRAMECH MIMO VYUČOVÁNÍ.....	17
14	OCHRANNÝ REŽIM	18
15	SPOLUPRÁCE S RODIČI	18
16	ŠKOLNÍ PORADENSKÉ SLUŽBY	19
17	SPOLUPRÁCE SE SPECIALIZOVANÝMI ZAŘÍZENÍMI.....	19
18	VZTAHY SE ŠKOLAMI V OKOLÍ.....	19
19	SEZNAM ZKRATEK	20
20	ZDROJE	21

21	SEZNAM PŘÍLOH.....	21
-----------	---------------------------	-----------

1 ÚVOD

Základním principem školního programu proti šikanování je vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupracujícího prostředí ve škole. Je určený pro pracovníky školy pedagogické i nepedagogické, pro žáky a jejich rodiče. Předpokladem jeho fungování je včasná všeobecná prevence rizikového chování ve škole.

2 ZÁKLADNÍ DOKUMENTY

- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízení (č. j. MŠMT-21149/2016)
- Metodické doporučení u dětí k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j. 21291/2010-28); Příloha 6 – Školní šikana
- Metodické doporučení u dětí k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j. 32550/2017-1); Příloha 7 - Kyberšikana a další formy kybernetické agrese
- Vyhláška č.72/2005 Sb., Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
- Národní strategie – Primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027

3 CÍL PROGRAMU

Základním cílem programu je podpora a rozvoj pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky, mezi učiteli a mezi žáky a učiteli. Důležitá je rovněž i oblast komunikace mezi žáky a učiteli ve škole. Program se především zaměřuje na prevenci šikany, a to bez ohledu na to, zda k projevům šikany došlo či ne. Dále nabízí pedagogům postupy při jejím řešení.

4 ODPOVĚDNOST ZA PLNĚNÍ PROGRAMU

Na tvorbě tohoto programu a následné realizaci se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy a ředitel školy. Odpovědná osoba za realizaci a hodnocení je ředitel školy. Koordinátorem programu je školní metodik prevence.

5 ŠIKANA

5.1 Charakteristika šikany

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů příp. ze strany pedagogického i nepedagogického pracovníka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoliv nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky a psychicky, emocionálně a/nebo v případě šikany učitele/ů také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samočelností agrese.

Šikana je forma násilí, která ve škole ohrožuje naplňování zásad a cílů vzdělávání. Při jejím výskytu dochází k narušení pocitu bezpečí žáků a/nebo pedagogů. I při relativně malé intenzitě šikany může u žáků i pedagogů, kteří šikanou prošli, docházet k závažným psychickým traumatům.

5.2 Podoby šikany

5.2.1 Přímá šikana

Přímá šikana může mít podobu

1. **Fyzickou** (např. bití, plivání, tahání za vlasy, nevhodné doteky, braní/ničení/schovávání/kradení věcí apod.),
2. **Psychickou**
 - a. verbální (např. vulgární nadávky, nepříjemné přezdívky, vysmívání se, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy);
 - b. neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, vysmívání se, používání zastrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla).

5.2.2 Nepřímá šikana

Nepřímá šikana má za cíl způsobit emocionální a psychické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka nebo učitele rozšiřování pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace, apod.

5.2.3 Šikana v online prostředí - Kyberšikana

Jednou z nejčastějších forem šikany je také elektronická šikana, tj. kyberšikana – psychická šikana realizovaná v rámci služeb internetu nebo přes mobilní telefony. Může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com, spoluzaci.cz nebo facebook.com apod., prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhrůžných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhrůžné nebo pravidelně otravující SMS nebo e-maily apod.

Oproti šikaně tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti. Pokud je oběť šikanována ve třídě, svědky pomluv, nadávek, posmívání a ztrapňování je max. několik desítek lidí. V prostředí internetu může být svědkem (ale i útočníkem) stejného chování i několik desítek tisíc lidí. Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou. Tedy pokud probíhá klasická šikana (např. nadávky, ponižování), je nutné zjistit situaci oběti v kyberprostoru (mobil, profil, chat apod.). Dalším rozdílem oproti klasické šikaně je, že před ní se může žák/pedagog schovat, např. mimo školu má klid (dítě může signalizovat nechut' jít do školy např. bolestmi břicha), ale před online šikanou se schovat nelze, probíhá neustále.

Nejčastější projevy kyberšikany (chování v rámci skupin):

- Ztrapňování, urážení nadávání, pomlouvání
- Zveřejňování ponižujících fotografií, videozáznamů
- Vyloučení z online komunity
- Zastrasování, vyhrožování a vydírání
- Krádež identity obětí
- Obtěžování a pronásledování – dlouhodobé a obtěžující
- Zesilovač klasické šikany

5.2.4 Šikana versus škádlení, agrese

Odlišit šikanování od škádlení či agrese může být obtížné. U žáků se za šikanování nepovažuje škádlení nebo agrese, které nemá znaky šikanování. **Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opřít, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresi neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu.** Podobně jedná-li se o

šikanu pedagoga žáky, pak šikana není zlobení a nerespektování ze strany žáků, které postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, záměrným, úmyslným a cítí-li pedagog, že není v jeho moci jej zastavit, cítí se bezbranně.

Podrobnější charakteristiku k šikaně vs. škádlení naleznete v příloze č. 3: Rozdíly mezi šikanováním a škádlením.

6 SPOLEČNÝ POSTUP PŘI ŘEŠENÍ ŠIKANOVÁNÍ

Při vyšetřování a řešení šikany spolupracuje realizační tým ve složení viz. školské poradenské pracoviště ve spolupráci s třídním učitelem, rodiči a dle potřeby s dalšími pedagogickými a nepedagogickými zaměstnanci školy.

6.1 Postup

6.1.1 Prvotní informace

Pedagogický pracovník, který má podezření na výskyt šikany nebo mu bylo sděleno podezření na šikanu, neprodleně tuto skutečnost oznámí školnímu metodikovi prevence a třídnímu učiteli.

Jakmile je nám sdělena informace o šikaně či podezření na ni, je neprodleně potřeba zahájit její vyšetřování a informovat zákonného zástupce žáka dle Školského zákona (č. 561/2004 Sb. §21). Důležité je vyvarovat se přehlížení a bagatelizování agresivního nebo násilného chování i přes naše případné antipatie vůči potenciální oběti.

6.1.2 Zápis prvotní informace

Zápis prvotní informace musí obsahovat tyto náležitosti:

- Forma (osobně, email, telefon...)
- Datum a čas incidentu
- Jméno a příjmení ohlašovatele
- Obsah sdělení – konkrétní popis situace včetně citací, jak nám byla informace sdělena. Informace sepisujeme objektivně, bez našeho osobního názoru.
- Podpis ohlašovatele a zapisovatele (ohlašovatel není povinen se podepsat).

Po provedení zápisu poděkujeme ohlašovateli a domluvíme se s ním na dalším termínu vyrozumění.

Informace a jména informátorů nebudou sdělována třetím stranám. Škola jasně vyjadřuje negativní postoj k násilí a ukazuje, že je toto téma považována za vážné. V průběhu probíhajícího šetření nebudou podávány žádné informace zákonným zástupcům a ostatním osobám. Informace budou sděleny po ukončení šetření v co nejkratším možném termínu.

Pro prvotní zápis informace o šikaně lze použít přílohu č. 1: Zápis o nezdravém chování, podezření na šikanu.

6.1.3 Šikana vs. škádlení

Na základě informací z prvotního zápisu a rozhovorů s potenciální obětí a se svědky, vyhodnotí metodik prevence situaci, zda se jedná o škádlení či šikanu. V případě potvrzení šikany určí stupeň závažnosti a další kroky šetření.

Znaky šikanování:

- vědomé
- záměrné / úmyslné
- cílené
- opakované (není podmínkou), opakují se různé typy nemocného chování
- nepoměr sil
- bezmocnost oběti
- nepříjemnost útoku
- samoučelná agrese
- gradace – stupňování (není podmínkou)

6.1.4 3D pohled

Školní metodik prevence s TU pozorováním provádí rozšiřující pohled na celou skupinu.

Všímá si 1. přítomného nemocného chování, 2. vztahů ve skupině a 3. případné závislosti potenciální oběti na potenciálním agresorovi, jelikož tato závislost může velmi často zkreslovat výsledek šetření (př. dva žáci se mohou jevit jako nejlepší kamarádi, jejich rodiny společně jezdí na dovolené, přesto ve školním prostředí jeden druhému přímo či nepřímo ubližuje a ani samotná oběť tak nedokáže říct, že jí ubližuje, nerozumí situaci, agresor je přeci jeho kamarád a o to víc jej bude obhajovat, i sám pro sebe).

Vztahy ve skupině můžeme zkoumat např. pomocí:

- dotazníků
- rozhovorů (nenávodné otázky)
- pozorováním skupiny (v hodinách i v neorganizovaném čase)
- cílenou aktivitou na spolupráci v třídnických hodinách
- lístečkovou metodou (líbí/nelíbí, atd.)
- individuálních rozhovorů s třídním učitelem a dalšími učiteli, kteří danou třídu učí

6.1.5 Odhad stádia

Šikana má pět stádií. Správné rozpoznání stádia nám pomůže pro zvolení vhodného postupu šetření a řešení potenciální šikany. Existuje zásadní rozdíl ve vyšetřování a dílčí pomoci u počátečního a u pokročilého stádia.

I. stádium (tzv. ostrakismus) by měl být schopný TU spolu se žáky vyřešit sám. Stejně tak II. stádium (obětní beránek, přitvrzení fyzické agrese a manipulace), příp. ve spolupráci se ŠMP. III. stádium (vytvoření jádra, průlomové stádium) šikany jde především za ŠMP, pokud je stádium již pokročilé, konzultuje situaci s externími odborníky. IV. a V. stádium šetří a řeší ŠMP ve spolupráci s externími odborníky, jelikož pro školu bývá situace méně čitelná (je zanesená vztahy se žáky, pedagogy, rodiči).

Na šetření a řešení potencionální šikany spolupracujeme s organizací Jules a Jim z.ú. a dále dle míry závažnosti spolupracujeme s OSPOD, PPP, OMP a SVP. Dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR.

Kritéria k správnému určení stupně šikany:

- doba trvání nemocného chování
- počet aktérů (role, poměry mezi svědky, agresory a oběti)
- otevřenost (na jaké úrovni je komunikace, zda sdílejí nepříjemné chování ve třídě s pedagogy)
- závažnost a frekvence útoků
- devastace oběti (nespokojit se s odpovědí oběti, že je to v pořádku, oběť se často za situaci stydí, myslí si, že si za ni může sama, přijímá svou roli ve skupině, sama sobě dokáže ubližovat, jelikož ví, že to je její pozice, a velmi často "si na to už zvykla" a nechce to řešit)
- systematičnost
- míra empatie
- míra náhledu

Varovné signály šikany nalezneme v příloze č. 5: Přímé a nepřímé varovné signály šikánování.

Stádia šikany

1. stádium šikany – Ostrakismus: mírné, převážně psychické formy násilí
2. stádium šikany: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace
3. stádium šikany: Vytvoření jádra (klíčový moment – průlom)
4. stádium šikany: Většina přijímá normy
5. stádium: Totalita neboli dokonalá šikana

Podrobnější charakteristiku stádií naleznete v příloze č. 2 Stadia šikanování a náročnost intervence.

6.1.6 Řešení šikany

Během šetření šikany neustále probíhá dotazování a zjišťování co nejvíce informací. **Při řešení by měl být kladen důraz na to, že žák, který je obětí šikany, není jejím viníkem a neměl by tedy být důsledky řešení znevýhodněn.** Je tedy důležité se samotným žákem probrat, co škola může udělat pro to, aby se zase cítil bezpečně.

Dotazníky určené speciálně pro šetření potenciální šikany nám mohou ukázat, zda ve třídě šikana je či není. Poskytnou nám informace o nemocném chování a vztazích ve skupině. Současně nám ukážou na svědky, kteří nám doplní obrázek o tom, co se ve třídě děje.

Rozhovory probíhají individuálně. Nejdříve s potenciální obětí (pokud ona nebyla informátor/ohlašovatel a tedy s ní rozhovor již neproběhl), s ní hovoří nejlépe pouze jeden pedagog, aby navodil důvěrnou atmosféru a pomohl žákovi k otevřenosti. Kromě rozhovoru s obětí, tam chceme navodit příjemnou, důvěrnou, podpůrnou a otevřenou atmosféru, více pedagogů by se oběť mohla zaleknout Z dotazníků a rozhovoru (zjišťují otázkami typu: kdo ti to nedělal?, kdo se tě zastal?, kdo o tom taky ví a vidí to podobně jako ty? kdo to viděl? apod.) s potenciální obětí vyplynou svědci. **Rozhovory se svědky vedou optimálně dva pedagogové**, jeden se více doptává a strukturuje rozhovor, druhý zapisuje. Podle stadia šikany a množství informací o třídě se určuje množství rozhovorů se svědky. **Jakmile mám dostatečnou představu o tom, co se ve třídě děje, nastává čas na rozhovory s nohsledy a v závěru se samotným agresorem.** Cílem rozhovoru s agresorem již není získávání informací, ale doznání, příp. projevení lítosti (to pak určuje další postup práce s agresorem a s celou skupinou).

Struktura rozhovorů

1. **Zahřívací kolo:** Je potřeba vytvořit vhodnou atmosféru, kde svědky podpoříme, zajistíme jejich bezpečí a klid. Poskytneme jim anonymitu a ochranu. Agresory a falešné svědky se snažíme šokovat pomocí jednoznačných důkazů a přesného popisu šikanování. Pozor na to, že když vytáhneme všechna esa z rukávu, nebudeme mít munici a žáci budou vědět, že už na ně nic jiného nemáme a nic víc nám neřeknou. Esa z rukávu taháme až ve chvíli, kdy potenciální nohsledí či agresor zapírají, že se čehokoli účastní. Jakmile vytáhnou eso z rukávu, pak se ptám, jak se dotyčný do situace zapojil a co si o té situaci myslí. **Nikdy neprozrazujeme zdroj informací!**

2. **Monolog:** Necháme svědky i potencionální agresory mluvit, neskáčíme jim do řeči. Podle toho, jak mluví, poznáme pravdivost informací a zda s námi chce žák spolupracovat.
3. **Dialog:** Navazuje na monolog a našimi otevřenými otázkami (co, kdo ano, kdo ne, kdy, kde ano, kde ne, jak často, jak to vypadalo, jak to proběhlo, ukaž mi to...) se doptáváme svědků a potencionálních agresorů. Potencionálním agresorům nabídneme polehčující okolnosti, pokud se přiznají. Pokud se nepřiznají, bude přísnější postih.
4. **Konfrontace:** Zařazujeme ji výjimečně jenom tehdy, pokud se nám nedaří vyřešit šikanu, popřípadě u těžší formy šikany. Jedná se o vyšetřování tváří v tvář, kdy konfrontujeme svědky nebo potencionální agresory. Pečlivě si všímáme všech verbálních i neverbálních projevů (mrkání, cukání koutků, zčervenání, různé posunky a pohledy mezi sebou). To je důležité pro celé rozhovory, i proto tam jsou dva pedagogové.

6.1.7 Vyhodnocení šikany

Šikana může být vyhodnocena dvěma metodami:

a) Metodou usmíření – nejde zde o usmiřování

Tato metoda je pro I. a II. stádium šikany a jde v základě o metodu, kde se toto nezdravé chování vyřeší v rámci skupiny. Ideálně toto vyřešení je vhodné provést v rámci třídnické hodiny nebo intervenční třídnické hodiny, na které je speciálně zaměřený program a situace by se měla uklidnit.

b) Metodou vnějšího nátlaku

Tato metoda pro III. a příp. vyšší stádium šikany. Na závěr v rámci výchovných komisí se udělují kázeňská opatření – sankce. Agresor s rodiči jsou pozváni do školy, kde jsou seznámeni s výsledkem šetření. Na základě míry zapojení jsou sankce odstupňovány. **Rodiče mají právo pouze na informace o svém dítěti.**

Šetření šikany končí závěrečnou zprávou o šetření o šikaně. V této zprávě musí být jasně stanoveno kdo je oběť a agresor a co konkrétně se odehrálo v závěrečném rozhodnutí.

Rozhovor s rodiči oběti

Na tomto rozhovoru jsou rodiče seznámeni s výsledkem šetření a je velmi důležité zmínit, že nikdo nemá právo jejich dítěti ubližovat. Ujistíme je, že škola udělá vše pro to, aby se toto chování neopakovalo. Podstatné pro nás je, že oběť musí po vyhodnocení šikany odejít s tím, že to nebyla jeho/její vina!

Za šikanu je vždy zodpovědný agresor!

Třídní schůzka

Následují třídní schůzky, na kterých je všem rodičům oznámeno, co se dělo. Zmíníme pouze, že se ve třídě vyskytla šikana v tom konkrétním stádiu. Nezmiňujeme žádná jména. Agresoři byli potrestáni a jejich rodiče srozuměni a rodiče oběti a oběť byli informováni o závěru šetření. Dále je rodičům nezbytné sdělit, že toto chování jako škola považujeme za nepřijatelné a uděláme vše pro to, aby se toto chování ve třídě neopakovalo. K tomu potřebujeme i spolupráci rodičů a žádáme je, aby při jakémkoli náznaku, že se ve třídě odehrává nežádoucí chování mezi žáky (ne jen vůči jejich dítěti), nás obeznámili. Na závěr rodiče informujeme, že bude ve třídě probíhat návazný program s cílem pomoci uzdravit normy v kolektivu (jelikož šikana je nemoc celé skupiny, nikoli pouze problémem mezi agresorem a obětí) a posílit žáky tak, aby se minimalizoval rozvoj agresivního chování v budoucnu.

6.1.8 Výchovná opatření

Výchovná opatření v I. a II. stádiu šikany může udělovat TU nebo ředitel školy.

- Napomenutí a důtky TU, důtky ŘŠ

Výchovná opatření u III.- V. stádia šikany schvaluje pedagogická rada na návrh třídního učitele.

- Důtky ŘŠ
- 2. a 3. stupeň z chování
- Vyloučení ze studia v případě dokončení 9tileté školní docházky
- Převedení do jiné třídy
- Krátkodobý dobrovolný pobyt v diagnostickém ústavu
- Předběžná opatření o umístění dítěte do diagnostického ústavu a následné nařízení ústavní výchovy

6.1.9 Návazná práce se třídou

Je důležité o tomto proběhlém chování seznámit i třídu (uvádíme pouze nepřijatelné chování, nikoli jména žáků) a připomenout jim, že toto chování nebude v žádném případě tolerováno a bude tvrdě postihováno. Současně je žádáme, kdyby měli pocit, že je ve třídě někomu ubližováno (komukoli, vč. bývalého agresora), aby nám to včas sdělili.

Návazných prací se třídou se musí zúčastnit celý kolektiv, jelikož šikana zasahuje celý kolektiv. Celý kolektiv dovolil, aby se šikana ve skupině rozvinula, celý kolektiv příště může pomoci potenciální šikanu ukončit hned na začátku.

Konkrétní postup pro řešení počáteční (I. a II. stádium) a pokročilé (III. – V. stádium) šikany naleznete v příloze č. 6: Postupy pro vyšetření a řešení šikany.

7 ZMAPOVÁNÍ SITUACE

7.1 SOCIÁLNÍ CHARAKTERISTIKA ŠKOLY

Na naši školu docházejí i žáci s cizím státním příslušenstvím a většina jich neovládá český jazyk. Je potřeba se zaměřit a podpořit je pro ně v neznámém prostředí a pomoci jim se začlenit do kolektivu.

Naše škola má rozšířenou výuku tělesné výchovy na II. stupni v jedné třídě v ročníku, proto se zde nevyskytuje velké množství forem rizikového chování.

7.2 INFORMACE OD PEDAGOGŮ

Na naši školu dochází ročně více jak 500 žáků, a proto je ve třídách větší počet dětí. Z tohoto důvodu je nutné dbát na vytváření pozitivního klimatu ve třídách.

Kdykoliv si někdo z pracovníků školy všimne nezdravých vztahů a rizikového chování ve škole, neprodleně to sdělí třídnímu učiteli a školskému poradenskému pracovišti.

7.3 INFORMACE OD ŽÁKŮ

Žáci na I. stupni se nejčastěji svěřují svému třídnímu učiteli, kterého denně vidí. Na II. stupni se žáci s problémy svěřují svému třídnímu učiteli, metodikovi prevence a výchovné poradkyni. Všichni žáci mohou využít schránku důvěry, kam vhodí svůj písemný vzkaz s problémem. Schránka se nachází v přízemí školy vedle preventivní nástěnky.

7.4 INFORMACE OD RODIČŮ

Rodiče žáků se mohou svěřit po třídních schůzkách, prostřednictvím e-mailové zprávy, telefonicky i osobně. Obrátit se mohou na třídního učitele a školské poradenské pracoviště. Důležité je rodiče v klidu vyslechnout, aktivně naslouchat, nechat mluvit a nepoučovat. Podezření či tvrzení rodičů, na šikanování jejich dítěte nikdy nepodceňujeme, nepolemizujeme o něm a nebagatelizujeme jej. Je potřeba situaci včas a bezpečně prošetřit a získat další informace a rodiče informovat o dalším postupu šetření, příp. výsledcích šetření.

8 MOTIVOVÁNÍ PEDAGOGŮ PRO ZMĚNU

Seznámení všech pedagogů s tematikou šikany pomocí:

- společných sezení s pedagogy
- práce se sborovnou
- vzdělávacích seminářů

9 SPOLEČNÉ VZDĚLÁVÁNÍ A SUPERVIZE VŠECH PEDAGOGŮ

Společné vzdělávání probíhá v rámci různých školení a seminářů zaměřených na tuto tematiku.

10 UŽŠÍ REALIZAČNÍ TÝM

Užší realizační tým na naší škole představuje školské poradenské pracoviště, které je ve složení školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog a vedení školy.

11 PRIMÁRNÍ PREVENCE V TŘÍDNÍCH HODINÁCH

Primární prevence probíhá v rámci třídnických hodin, které vede TU. V případě potřeby probíhá prevence za účasti školního psychologa, metodika prevence nebo externího lektora z organizace Jules a Jim, z.ú..

Třídní učitelé sledují vztahy ve třídě, podílí se na rozvoji pozitivních vztahů mezi žáky a na zlepšení třídního klimatu. Každá třída na začátku školního roku vypracuje svá „Pravidla třídy“, kterými se řídí a ideálně je v průběhu roku upravuje dle aktuálních potřeb a aktuálního fungování skupiny. Žáci jsou poučeni o tom, co je a co není šikana, na koho se mají obrátit, mají-li na šikanu podezření (TU, výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psy-

cholog, vedení školy a dozory na chodbách). Dále jaké chování je přijatelné a jaké je nepřijatelné, jakmile zaznamenají nepřijatelné agresivní interpersonální chování mezi žáky, žáky a učiteli nebo učiteli, nahlásí to.

12 PRIMÁRNÍ PREVENCE VE VÝUCE

Primární prevenci do výuky zapojují jednotliví pedagogové v rámci svých vyučovacích předmětů (člověk a společnost, prvouka, výchova k občanství, výchova ke zdraví, tělesná výchova, výtvarná výchova). Učitelé se soustředí na rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky, pracují s pravidly třídy a dynamikou třídního kolektivu, spoluvytvářejí bezpečné prostředí školy.

13 PRIMÁRNÍ PREVENCE VE ŠKOLNÍCH I MIMOŠKOLNÍCH PROGRAMECH MIMO VYUČOVÁNÍ

Primární prevenci ve školních a mimoškolních aktivitách mimo vyučování u nás probíhá prostřednictvím:

- Zájmové kroužky v areálu školy
- Sportovní kroužky v areálu školy
- Školní výlety
- Školní exkurze
- Zotavovací pobyt dětí v přírodě
- Sportovní kondiční soustředění (6. ročník – sportovní třída)
- Lyžařský kurz (7. ročník)
- Kulturní akce (divadla, výstavy)

Žáci mají možnost využívat schránku důvěry, konzultace výchovné poradkyně a školního metodika prevence, školního psychologa a e-mailových adres pracovníků školy.

14 OCHRANNÝ REŽIM

Na naší škole pracujeme s těmito dokumenty:

- Školní řád
- Minimální preventivní plán školy (dále MPPŠ)
- Program proti šikanování (součást MPPŠ)
- Krizové plány školy

Školní řád stanoví pravidla chování ve škole, zakazuje násilí žáků vůči spolužákům a stanoví způsob potrestání. V souladu s pracovním řádem je zajištěn zvýšený a kvalitní dohled pedagogů o přestávkách, před začátkem vyučování, a to hlavně v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet. Poučení žáků v dané oblasti třídními učiteli a učiteli ve vhodných předmětech.

Další informace k ochranným a rizikovým faktorům v prevenci šikany naleznete v příloze č. 4: Protektivní a rizikové faktory.

15 SPOLUPRÁCE S RODIČI

Na naší škole spolupracujeme s rodiči v rámci:

- Třídní schůzky a individuální rozhovory s rodiči (a žáky)
- Schůzky třídních důvěrníků
- Sdružení rodičů a přátel školy (dále SRPŠ)
- Přednášky pro rodiče
- Školní akce mimo vyučování (Školní akademie, sportovní akce i pro rodiče)

Rodiče jsou průběžně seznamováni s aktivitami naší školy na webových stránkách školy, spolupracují se zástupci rodičů ve Školské radě. Pravidelné schůzky s rodiči a možnost kontaktovat kohokoli z pedagogických pracovníků ve škole pro předchozí domluvě.

16 ŠKOLNÍ PORADENSKÉ SLUŽBY

Školní poradenské služby zajišťuje školní poradenské pracoviště v rámci konzultačních hodin případně i v jiný termín po předchozí domluvě.

Školní metodik prevence:

- Mgr. Tomáš Vodička; vodicka@fzschodovicka.cz
- Po předchozí domluvě

Výchovný poradce:

- Mgr. Jana Prokopová; prokopova@fzschodovicka.cz
- Pondělí: 7.15 – 7.45 hod.
- Úterý 15.00 – 15.30 hod.
- Po předchozí domluvě i v jiný termín

17 SPOLUPRÁCE SE SPECIALIZOVANÝMI ZAŘÍZENÍMI

Spolupracujeme s těmito organizacemi:

- Centrum primární prevence Jules a Jim z.ú
- Pedagogicko-psychologickou poradnou pro Prahu 3 a 9 (dále PPP)
- Orgán sociálně-právní ochrany dětí Praha 20 (dále OSPOD)
- Nízkoprahový klub HOPO
- Policie ČR
- Městská Policie

18 VZTAHY SE ŠKOLAMI V OKOLÍ

Pravidelně se setkáváme se školami z našeho okolí v rámci sportovních soutěží. Pokud by došlo k šikaně v rámci naší a jiné školy, ředitelé jsou domluveni na společné spolupráci v rámci řešení problému.

19 SEZNAM ZKRATEK

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

č. – číslo

ČR – Česká republika

max. – maximálně

MPPŠ – Minimální preventivní plán školy

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

např. – například

OMP – oblastní metodik prevence

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

Sb. - sbírka

SRPŠ – Sdružení rodičů a přátel školy

SVP – Středisko výchovné péče

tj. – to je

TU – třídní učitel

vs. – versus

z.ú. – zapsaný ústav

20 ZDROJE

ČESKÁ REPUBLIKA. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních*. In: . Praha: MŠMT, 2016, č.j. MŠMT-21149/2016. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/file/38988/>

ČESKÁ REPUBLIKA. • *Metodické doporučení u dětí k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže: Příloha 6 – Školní šikana*. In: . Praha: MŠMT, 2010, č.j. MŠMT-21291/2010-28.

ČESKÁ REPUBLIKA. • *Metodické doporučení u dětí k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže: Příloha 7 - Kyberšikana a další formy kybernetické agrese*. In: . Praha: MŠMT, 2017, č.j. MŠMT-32550/2017-1.

SBÍRKA ZÁKONŮ ČESKÉ REPUBLIKY: 72. Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, p.o., 2005. ISSN 1211-1244.

ČESKÁ REPUBLIKA. *Usnesení vlády České republiky: Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027*. In: . Praha, 2019, číslo 190. Dostupné také z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

21 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Zápis o nemocném chování, podezření na šikanu

Příloha č. 2: Stadia šikanování a náročnost intervence

Příloha č. 3: Rozdíly mezi šikanováním a škádlením (Kolář, 2011)

Příloha č. 4: Protektivní a rizikové faktory (MŠMT, 2016)

Příloha č. 5: Přímé a nepřímé varovné signály šikanování (MŠMT, 2016)

Příloha č. 6: Postupy pro vyšetření a řešení šikany (MŠMT, 2016)

Příloha č. 1: Zápis o nemocném chování, podezření na šikanu

Zápis o nemocném chování, podezření na šikanu	
Datum a čas incidentu:	
Jméno a příjmení ohlašovatele:	
Obsah sdělení (Konkrétní popis situace včetně citací, jak nám byla informace sdělena. Informace sepisujeme objektivně, bez našeho osobního názoru)	
Podpis ohlašovatele (nepovinné)	
Podpis zapisovatele (povinné)	

Po provedení zápisu poděkujeme ohlašovateli a domluvíme se s ním na dalším termínu vyrozumění. Informace a jména informátorů nebudou sdělována třetím stranám. Škola jasně vyjadřuje negativní postoj k násilí a ukazuje, že je toto téma považována za vážné.

V průběhu probíhajícího šetření nebudou podávány žádné informace zákonným zástupcům a ostatním osobám. Informace budou sděleny po ukončení šetření v co nejkratším možném termínu.

Zkrácený popis stadií šikanování (Kolář, 2011)

Školní šikanování má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Většinou platí mezi ostatními žáky názor - „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které pro přehlednost můžeme označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

Zvláštnosti u psychických šikan

U psychických šikan zůstává princip stadií nezměněn. Nicméně jejich podoba je jiná. V popředí je nepřímá a přímá verbální agrese čili psychické násilí. Často se zraňuje „jen“ slovem a izolací. Rozdíl je pouze v tom, že se nestupňuje násilí fyzické, ale psychické. Krutost psychického násilí si však v ničem nezadá s nejbrutálnější fyzickou agresí.

Stupně šikany se váží k obtížnosti nápravy

Znalost vnitřního vývoje šikanování nám umožňuje respektovat stupně obtížnosti řešení, diferencovat pomoc a promyšleně volit diagnostické a terapeutické postupy. V zásadě jsou tři hlavní důvody, proč potřebujeme v praxi pracovat se základním pětistupňovým schématem stadií:

1. Existuje zásadní rozdíl ve vyšetřování a dílčí pomoci u počátečního (tj. prvního, druhého a třetího) a u pokročilého stadia (tj. čtvrtého a pátého), kde už jde o *onemocnění* skupiny (patří odborné pomoci zvenčí). U prvních tří stadií nalezneme vhodné svědky a žáky ochotné spolupracovat na změně. Zatímco u čtvrtého a pátého stadia zůstáváme obvykle sami proti všem. Pro praxi první pomoci je dále důležité rozlišení dvou počátečních, tzv. rozptýlených stadií, kdy ještě ubližování slabším není řízeno, a třetího stadia, kdy již existuje skryté organizované jádro agresorů, které klade intervenci tuhý odpor. Řešení prvního a druhého stadia je nejnadhnější. V některých vhodných případech použijeme netrestající metodu (lze využít někdy i metodu usmíření a omluvy). Ve třetím stadiu, kdy se již formuje tzv. *protiúzdavný* systém, musí mít první pomoc speciální a v nějaké míře restriktivní charakter.

2. Celková práce se skupinou, která je klíčová pro zastavení *epidemie*, má svoje specifika pro každé stadium. První dvě rozptýlená stadia, kde se negativní proces rodí a nemá ještě kořeny, lze často zvládnout programy osobnostní a sociální výchovy, které reflektují šikanu. Intervence ve třetím stadiu však již vyžaduje specializovaný program proti šikaně. V případě, že skupina *onemocněla* čtvrtým a pátým stadiem – normy šikanování jsou zakořeněny a *protiúzdavný* systém je v chodu, ji musíme nejdříve rozbít a vytvořit novou konstelaci žáků, která dává naději na úspěšnou nápravu.

3. Stadia šikany umožňují nastavit hranici možností různých odborníků kvalifikovaně pomoci. Zhruba lze říci: Odborníci prvního kontaktu zvládnou první, druhé a někdy i třetí stadium. Specialisté na šikanu jsou vybaveni pro řešení třetího, ale i čtvrtého a pátého stadia. S tím, že některé komplikované případy pokročilých šikan nevyřeší ani specialisté a lze pouze jen mírnit škody.

Příloha č. 3: Rozdíly mezi šikanováním a škádlením (Kolář, 2011)

22 ŠKÁDLENÍ	ŠIKANOVÁNÍ
Definice: Škádlení patří k rovnocenným, kamarádkým nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený.	Definice: Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo to prostě bolí.
1. Záměr: Vzájemná legrace, radost a dobrá nálada.	Záměr: Ublížit, zranit a ponižít.
2. Motiv: Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry. Zodolňování, zmužnění.	Motiv: Základní tandem - moc a krutost. Další motivy překonávání samoty, zabíjení nudy, zvědavost ala Mengele, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonání něčeho velkého...
3. Postoj: Respekt k druhému a sebeúcta.	Postoj: Devalvace, znevážení druhého
4. Citlivost: Vcítění se do druhých.	Citlivost: Tvrdost a nelítostnost.
5. Zranitelnost: Dítě není zvýšeně zranitelné a precitlivělé.	Zranitelnost: Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.
6. Hranice: Obě strany mají možnost obhájit své osobní teritorium. Vzájemné vnímání a respektování verbálních i neverbálních limitů. Při divočejším škádlení žádný nepoužije své plné síly nebo silnější mírní své akce.	Hranice: Prolamování hranic, „znásilňování“ druhého. Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to nepříjemné, útočníci pokračují dál. Někdy sadomasochistická interakce.
7. Právo a svoboda: Rovnoprávnost účastníků. Dítě se může bránit a škádlení opětovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Právo a svoboda: Bezprávi. Pokud se dítě brání nebo dokonce „legraci“ oplatí, je tvrdě ztrestáno!
8. Důstojnost: Zachování důstojnosti. Dítě nemá pocit ponížení. Necítí se trapně a uboze.	Důstojnost: Ponížení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
9. Emoční stav: Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. I nepříjemné! Ale ne bezmoc.	Emoční stav: Bezmoc! Strach, stud, bolest. Nepříjemné a bolestivé prožívání útoku.
10. Dopad: Podpora sebehodnoty, pozitivní nálada.	Dopad: Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, úzkost, deprese. Dítě má strach ze školy.

Příloha č. 4: Protektivní a rizikové faktory (MŠMT, 2016)

úroveň	protektivní faktory	rizikové faktory
společnost, komunita	<ul style="list-style-type: none"> • nastavení hodnot ke vzdělání, podpora autority školy a pedagoga, • příležitosti pro pozitivní angažmá dětí např. nabídka mimoškolních aktivit pro trávení volného času dětí a mladých lidí; příležitosti pro účast na rozhodování pro děti, na utváření kultury a prostředí; • nabídka služeb pro ohrožené rodiny a děti; nabídka služeb pro žáky a pedagogy ohrožené násilím ve škole, nabídka vzdělávacích programů pro pedagogy i zákonné zástupce apod. • spolupráce školy s organizacemi, které mohou pro prevenci a intervenci v problematice šikany vytvářet síť pomoci • podpora kooperace, tolerance, respektu, a důstojné mezilidské vztahy a úcta k životu druhého člověka 	<ul style="list-style-type: none"> • koncentrace rodin ohrožených chudobou, bezdomovectvím, sociálním vyloučením, národnostních menšin a etnik • nízká podpora školy ze strany zřizovatele a deficitní deklarace a podpora hodnot vzdělání, dobrého klimatu, bezpečí a spoluodpovědnosti • nevhodné nastavení financování škol, nedostatečná kvalita přípravy budoucích učitelů, nastavení legislativy, kurikula • neexistující nebo nekvalitní služby pro děti, rodiny i pedagogy • nedostupné vzdělání pro pedagogy (finančně, vzdálenost, dostupnost...) • malá spolupráce mezi školou a organizacemi v regionu
škola	<ul style="list-style-type: none"> • způsob vedení školy ze strany ředitele a zástupců podporuje vytváření kooperativního, respektujícího a pozitivního sociálního klimatu ve škole; • přiznání možnosti výskytu násilí vůči pedagogovi, zajištění informovanosti o problematice; monitoring varovných signálů šikany ve škole • deklarované a sdílené odmítnutí násilí na škole směrem k žákovské i rodičovské populaci (pro rozvoj šikany jsou důležité postoje a reakce ostatních); včasné a adekvátní řešení při výskytu násilí; • jasné rozdělení kompetencí a odpovědností v udržování dobrého sociálního klimatu na škole; • nastavení jasných pravidel v chování na celoškolní i třídní úrovni a jejich důsledné dodržování; • nastavení adekvátních opatření a sankcí při nedodržování pravidel v chování, jejich důsledné dodržování (avšak bez podpory dobrého sociálního klimatu jednostranný akcent na tresty naopak zvyšuje pravděpodobnost výskytu šikany); • funkční bezpečnostní a krizové plány; • dostatečný monitoring fyzických prostor ve škole, která jsou vnímána jako méně bezpečná a přijetí bezpečnostních opatření; • schopnost sebereflexe učitele (např. vědomí vlastních postojů, stereotypů a předsudků) • podpora učitelů v rozvíjení jejich kompetencí v zacházení s obtížnými třídními kolektivy; 	<ul style="list-style-type: none"> • nejasné nastavení nebo nedůsledné dodržování pravidel chování a sankcí za nevhodné chování ve škole (žákům nakonec nehrozí nic, co by je od činu odrazovalo), zejména na středních školách; • chybějící nebo nejasné směrnice školy pro udržování bezpečí a řešení krizových situací; nevytvořený postoj k násilí ze strany vedení školy - projevy násilí ve vztahu k pedagogovi/žákovi bývají přehlíženy, bagatelizovány nebo zakrývány; • ze strany vedení a dále pedagogů nedostatečně deklarovaná (k pedagogům, rodičům, žákům) a sdílená hodnota bezpečí a dobrého klimatu na škole; • posměch, dehonestující komentáře, nevhodné, neuctivé chování mezi žáky, pedagogy, a pedagogy a žáky navzájem • nevhodně uplatňovaná kritika, sarkasmus, předsudky a stereotypy (mohou podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování žáků jejich spolužáky) projevy nerespektu k autoritám ze strany žáků jsou obecně ve škole pojímány jako norma; • negativní nebo ponižující komentáře vedení nebo ostatních pedagogů na účet jiného učitele před studenty; • nedůvěra mezi pedagogy navzájem a nespolečující prostředí; • žáci jsou svědky agresivního chování mezi dospělými (bossing, mobbing, dehonestace pedagoga rodiči před dítětem apod.). • neřešená šikana mezi dětmi • obava vedení školy o její pověst, pokud se na škole objeví šikana

	<ul style="list-style-type: none"> • intervize, supervize či mentoring učitelů • převládající atmosféra důvěry a spolupráce v pedagogickém sboru, která zvyšuje pravděpodobnost včasného odhalení vznikajícího problému.
výuka a třídní management	<ul style="list-style-type: none"> • zapojování žáků do aktivit třídy a školy a posilování jejich pozitivní vazby na školu; • vedení hodiny pedagog staví na silných stránkách žáků, žáci zažívají ocenění; • dodržování dohodnutých pravidel • výuka je přibližována běžnému životu žáků a pedagog hledá cesty pro zaujetí výukou; • pedagog používá vhodně humor při výuce a vyhýbá se sarkasmu nebo ironii vůči žákům; • chová se konzistentně, spravedlivě a s respektem k individuální situaci každého žáka.
interakce mezi učitelem/učiteli a žákem/žáky	<ul style="list-style-type: none"> • koncentrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. • nevhodný styl managementu třídy ze strany pedagoga, např. autoritářský přístup, kdy je žák zatlačován do kouta, zastrašován, zesměšňován, ponižován, záměrně frustrován, nebo naopak bezhraniční, příliš benevolentní a kamarádský přístup; • nízká schopnost vytvořit motivující a zajímavý program ze strany pedagoga; • malá možnost zažívat úspěch pro žáka; • opakovaně nedůsledné, neadekvátní (např. přehnané) nebo nerovné (každému jiným metrem) reakce na porušení pravidel a/nebo neúspěch ze strany žáků nebo rigidní zachovávání pravidel bez ohledu na variabilitu situací • nezkoumání motivace žáka k určitému jednání • nevhodné složení třídy • konfliktní vztahy mezi žáky a učitelem, • malá pohotovost učitele čelit konfrontaci ze strany žáků nebo limitovaná schopnost poznat nebo reagovat na překročení vlastních hranic; • ignorování nebo vlastní bagatelizace prvotních projevů konfrontace nebo ne-respektu pedagoga žáky; • ztráta pocitu dobrého místa ve škole ze strany učitele a/nebo žáka (např. cítí se odmítán, vylučován apod.); • příliš osobní vztahy učitele s žáky; šikanující chování ze strany pedagoga vůči některému z žáků.

Příloha č. 5: Přímé a nepřímé varovné signály šikanování (MŠMT, 2016)

<p>Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:</p> <ul style="list-style-type: none">• posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet; účet např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.;• kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejm. pronášené nepřátelským, nenávistným, pohrdavým tónem;• nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;• příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;• skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;• nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;• honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;• rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;• žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmouování učitelům apod.
<p>Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:</p> <ul style="list-style-type: none">• žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;• při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;• při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;• má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;• působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;• stává se uzavřeným;• jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;• jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;• zašpiněný nebo poškozený oděv;• stále postrádá nějaké své věci;• odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;• mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;• začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;• odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
<p>Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:</p> <ul style="list-style-type: none">• za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;• dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;• dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;• nechutí dítěte jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;• ztráta chuti k jídlu;• dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem;• dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);• usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";• dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;• dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;• zmínky o možné sebevraždě;• odmítá světit se s tím, co ho trápí;• dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;• dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;• dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům;• dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma; své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);• dítě se vyhýbá docházce do školy;• dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Příloha č. 6: Postupy pro vyšetření a řešení šikany (MŠMT, 2016)

První pomoc při počáteční šikaně:	Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:
<ol style="list-style-type: none"> 1. odhad závažnosti a formy šikany; 2. rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi; 3. nalezení vhodných svědků; 4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory); 5. ochrana oběti; 6. předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru: <ol style="list-style-type: none"> a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření); b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku); 7. realizace vhodné metody: <ol style="list-style-type: none"> a) metoda usmíření; b) metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči); 8. třídní hodina: <ol style="list-style-type: none"> a) efekt metody usmíření; b) oznámení potrestání agresorů; 9. rozhovor s rodiči oběti; 10. třídní schůzka; 11. práce s celou třídou. 	<p>A. První (alarmující) kroky pomoci</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany; 2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí <p>B. Příprava podmínek pro vyšetřování</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy; 4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi; 5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře); 6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům <p>C. Vyšetřování</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. rozhovor s obětí a informátory; 8. nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků; 9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky; 10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi) <p>D. Náprava</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.